

Täysistunto

Tiistai 25.5.2021 klo 14.04—18.02

15. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Hallituksen esitys HE 212/2020 vp

Valiokunnan mietintö StVM 11/2021 vp

Ensimmäinen käsittely

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Ensimmäiseen käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 15. asia. Käsittelyn pohjana on sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö StVM 11/2021 vp. Nyt päätetään lakiehdotusten sisällöstä. — Mennään yleiskeskusteluun, valiokunnan puheenjohtaja, edustaja Lohi.

Keskustelu

17.38 **Markus Lohi kesk** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Esittelen sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnön koskien hallituksen esitystä eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Esityksessähän ehdotetaan säädettäväksi uusi laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä sekä tehtäväksi tarvittavat muutokset eräisiin muihin lakeihin. Lailla kumottaisiin voimassa oleva laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä. Ehdotettu laki pohjautuu pääosin voimassa olevaan lakiin, ja esitys on laadittu valtiopäivien päättymisen ja eduskuntavaalien toimittamisen johdosta rauenneen hallituksen esityksen pohjalta.

Valiokunta pitää esitystä tärkeänä ja toteaa, että se on monin tavoin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköiseen käsittelyyn ja sen kehittämiseen myönteisesti vaikuttava kokonaisuus. Lakiin ehdotettavat muutokset luovat edellytykset Kansaneläkelaitoksen ylläpitämien valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen, Kanta-palveluiden, käyttöönotolle sosiaalihuollossa asettamalla sosiaalihuollon palveluntuottajille velvoitteen liittyä valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen käyttäjiksi sekä mahdollistamalla tietojen luovutuksen sosiaalihuollon asiakastietojen arkistosta. Tämä parantaa valiokunnan näkemyksen mukaan sosiaalihuollon tietojen käsittelyn tietoturvaa sekä edistää sujuvaa tietojen luovuttamista sosiaali- ja terveydenhuollon välillä.

Valiokunta pitää myönteisenä valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen laajentamista siten, että asiakas voi itse tallentaa omia hyvinvointitietojaan tai erilaisten hyvinvointisovellusten tuottamia tietoja Omatietovarantoon, josta nämä tiedot ovat ammattihenkilön käytettävissä suostumuksen perusteella tietoturvallisesti.

Ehdotettu asiakastietolaki pohjautuu, kuten edellä totesin, pääosin voimassa olevaan asiakastietolakiin, kuitenkin niin, että lain rakennetta, kirjoitusasua ja terminologiaa on selkeytetty ja muutettu johdonmukaisemmaksi. Nykyistä selkeämpi ja johdonmukaisempi

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2021 vp

sääntely on valiokunnan näkemyksen mukaan tärkeää sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden että henkilöstön oikeusturvan kannalta. Selkeät ja johdonmukaiset säännökset turvaavat yhtäältä asiakkaan yksityisyyden suojaa sekä toisaalta tiedon sujuvaa luovutusta.

Arvoisa puhemies! Sosiaali- ja terveysvaliokunta on saanut tähän hallituksen esitykseen liittyen perustuslakivaliokunnalta kannanoton, jossa se nostaa muutamia muutostarpeita, jotka ovat myös säätämisyksityksiksi. Sosiaali- ja terveysvaliokunta yhtyy perustuslakivaliokunnan kantaan ja ehdottaa muun muassa, että asiakastietolain 20 §:n 1 momenttia ja 21 §:n 1 momenttia muutetaan perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta siten, että tietoja ei saa luovuttaa toimialan sisällä toiselle palveluntuottajalle ilman nykyisen laajan suostumuksen kaltaista asiakkaan tahdonilmaisua tai muussa laissa säädettyä oikeutta luovutukseen.

Otan tässä esille vielä ihan lyhyesti muutaman keskeisen kysymyksen, joka tähän laajaan lakikokonaisuuteen liittyen on valiokunnan käsittelyssä ollut erityisesti esillä, ja yksi niistä on alaikäisen tietojen luovutuskielto: Hallituksen esityksen mukaisessa asiakastietolakiehdotuksen 18 §:ssä säädetään, että alaikäisen huoltajalla ei olisi oikeutta tehdä tietojen luovutusta koskevaa kieltoa alaikäisen huollettavansa puolesta. Pykälän yksityiskohtaisten perustelujen mukaan huoltajalla ei olisi oikeutta tehdä kieltoa alaikäisen huollettavansa puolesta, ja tämä perustuu siihen, että potilaslain 9 §:n 4 momentin mukaan potilaan huoltajalla tai muulla laillisella edustajalla ei ole oikeutta kieltää potilaan henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi annettavaa tarpeellista hoitoa. Valiokunta pitää esitettyä laajaa puhevallan rajoitusta ongelmallisena. Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 4 §:n mukaan lapsen huoltaja edustaa lain tarkoittamissa asioissa lasta ja käyttää niissä lapsen puhevaltaa. Valiokunta ehdottaa, että säännöstä muutetaan vastaamaan esityksen perusteluja siten, että huoltajan tai muun laillisen edustajan oikeus tehdä tietojen luovutukseen kieltoja alaikäisen puolesta sallitaan muissa paitsi potilaslain 13 §:n 3 momentin 3 kohdan tarkoittamissa hätätilanteissa. Näin ollen alaikäisen huoltajan tai muun laillisen edustajan oikeutta rajataan siihen, mitä hallituksen esityksen perusteluissa esitetään.

Arvoisa puhemies! Valiokunta on tehnyt tänne useita pienempiä pykälämuutosesityksiä, ja viimeisenä nostan esille tämän lain toimeenpanon aikataulun: Valiokunnan kuulemisissa on tuotu esiin huoli ehdotetun asiakastietolain toimeenpanon liian kireästä aikataulusta. Valiokunta ehdottaa jäljempänä siirtymäsäännöksiin muutoksia, jotka perustuvat sosiaali- ja terveysministeriöltä saatuun selvitykseen. Valiokunta kuitenkin painottaa, että ministeriön on seurattava uudistusten toimeenpanon toteutusta sekä arvioitava ja esitettävä oikea-aikaisesti mahdollisia muutostarpeita siirtymäaikoihin. Lisäksi tulee toimeenpanon yhteydessä huolehtia säännösten kohteena olevien tahojen sekä kansalaisten informoinnista ja yleisestä viestinnästä sekä tietojärjestelmien toiminnallisuuksien muutoksiin liittyvästä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön kouluttamisesta.

Arvoisa puhemies! Mietintö oli sosiaali- ja terveysvaliokunnassa yksimielinen.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Näin, ja edustaja Laiho.

17.45 Mia Laiho kok: Arvoisa herra puhemies! Meillä on käsittelyssä hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2021 vp

Valiokunnan puheenjohtaja Lohi tässä jo hyvin valottikin tämän lain taustoja. Ja on myönnettävä, että tämä kokonaisuus oli aika vaikeasti hahmotettava ja laaja käsiteltäväksi myös valiokunnassa.

Valiokunnassa kiinnitettiin vakavaa huomiota siihen, että hallituksen esitykseen on ollut tarpeen tehdä lukuisia muutoksia eduskuntakäsittelyn aikana sekä perustuslakivaliokunnan lausunnon että sosiaali- ja terveysvaliokunnan kuulemisten johdosta. Eduskuntavaiheen käsittely ei vaivatta sovellu laajojen muutosten tekemiseen.

Valiokunta totesi myös, että yksityisinä sosiaalipalvelujen tuottajina on paljon pieniä palveluntuottajia, joiden antamat sosiaalipalvelut ovat merkittävä osa palvelujärjestelmää. Tällä lakiuudistuksella ei saa vaarantaa pienten palveluntuottajien olemassaoloa ja toimintaedellytyksiä. Olennaista on, että valtakunnallisiin tietojärjestelmäpalveluihin liittyminen tehdään mahdollisimman helpoksi ja edulliseksi.

Valiokunnan kuulemisissa tuotiin esille myös huoli ehdotetun asiakastietolain toimeenpanon liian kireästä aikataulusta. Valiokunta ehdottikin jäljempänä siirtymäsäännöksiin muutoksia, jotka perustuvat sosiaali- ja terveysministeriöltä saatuun selvitykseen. Kuitenkin valiokunta painotti sitä, että ministeriön on seurattava uudistusten toimeenpanon toteutusta ja arvioitava ja esitettävä oikea-aikaisesti mahdollisia muutostarpeita siirtymäaikoihin. Lisäksi on tärkeää toimeenpanon yhteydessä huolehtia säännösten kohteena olevien tahojen sekä kansalaisten informoinnista ja yleisestä viestinnästä sekä tietojärjestelmien toiminnallisuuksien muutoksiin liittyvästä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön kouluttamisesta.

Arvoisa puhemies! Valiokunnan käsittelyssä on noussut esille eri esitysten yhteydessä myös asiakas- ja potilastietojen käsittelyä koskevien lakien osin epäselvä suhde toisiinsa. Ja tämä nousi hyvin monessa asiantuntijalausunnossa. Erityisesti sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä annetun lain suhde muuhun sääntelyyn on osoittautunut haasteelliseksi, minkä johdosta valiokunta painotti tämän toisiolain päivittämisen tarvetta.

Valiokunta sai kuulla, että sosiaali- ja terveysministeriössä olisi käynnistetty sosiaali- ja terveydenhuollon tiedonhallintasäädösten kokonaisuudistus, jonka yhteydessä kyseisiä puutteita on tarkoitus korjata. On kuitenkin huomioitava, että nämä tietojenkäsittelyyn liittyvät asiat ovat sen verran kiireellisiä, että toivotaan niihin kiireellistä tarttumista.

Olisi tärkeää myös sosiaali- ja terveydenhuollon tietojenkäsittelyn säädöspohjaa uudistaa niin, että se muodostaa selkeän ja yhdenmukaisen kattavan kokonaisuuden, joka vastaa Euroopan perusoikeuskirjan, perustuslain ja Euroopan yleisen tietosuoja-asetuksen vaatimuksia sekä tukee sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmää sekä sosiaali- ja terveydenhuollon integraatiota. Sääntelyn tulisi olla yhtenäistä ja selkeää niin, että siellä ei olisi tulkintaepäselvyyksiä ja että ymmärretään myöskin, mitä lailla tarkoitetaan, ja laki on yksiselitteinen. Myös lakien suhdetta toisiinsa on välttämätöntä selkiyttää. Tämä lain epäselvä tulkinta on noussut esille käytännössä kentältä, ja paikoin myöskin viranomaiset itse eivät ole osanneet vastata, miten lakia tulisi tulkita.

Pidän tärkeänä sitä, että valiokunta teki yhteisen lausumaehdotuksen, ja lausumaehdotus kuuluu näin: ”Eduskunta edellyttää, että hallitus kiirehtii sosiaali- ja terveydenhuollon tiedonhallintaa koskevan säätelyn kokonaisuudistuksen valmistelua.”

Tämän asian käsittelyn ja tietojenkäsittelyn lakikokonaisuuksien kehittämisen on menävä eteenpäin.

Yleiskeskustelu päättyi.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2021 vp

Eduskunta hyväksyi hallituksen esitykseen HE 212/2020 vp sisältyvien 1.—8. lakiehdotuksen sisällön mietinnön mukaisena. Eduskunta hyväksyi valiokunnan mietinnössä ehdotetun uuden, 9. lakiehdotuksen sisällön mietinnön mukaisena. Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely päättyi.